

Molnár András:

A Német Szövetségi Köztársaság Afrika politikája a Hallstein-doktrínától az újraegyesítésig

Az Afrika országaiban mind jobban terjedő kommunista gazdasági és politikai befolyástól való félelem az 1950-es évek közepétől kezdett mind nagyobb hatást gyakorolni az Német Szövetségi Köztársaság Afrika-politikájára. A kontinensen 1960-as évek elejétől fokozatos eltolódás ment végbe a centralizált egypártrendszer irányába. Az „afrikai szocializmus” jelszavának mind gyakoribb emlegetése a gyarmati felszabadítási mozgalmak körében csak tovább fokozta az NSZK „kommunista veszélytől” való félelmét. Bonn mind nagyobb aggodalommal figyelte, hogy az NDK a Szovjetunió hathatós támogatásával mind jobban kiterjeszti befolyási övezetét a kontinensen. Ezt megakadályozandó, az NSZK az 1950-es évek közepétől külpolitikájában mind inkább alkalmazta az utókorban csak Hallstein-doktrína néven híressé vált koncepciót, melynek legfőbb célja Kelet-Berlin minél nagyobb mértékű nemzetközi elszigetelése volt. Nem meglepő tehát, hogy az NSZK Afrika-politikáját az 1950-es évek közepétől egészen a rendszerváltásig markáns anti-kommunista politikai irányvonal jellemezte.

Bonn Afrika-politikájára a kezdetektől fogva rányomta bélyegét a „barát-ellenség” felfogás. Csak azok az országok élvezhették Bonn nagyvonalú kereskedelmi és segélyezési politikájának előnyeit, amelyek elfogadták az 1955-ben deklarált Hallstein-doktrínát. Az NSZK és Afrika közti kapcsolatokban az értékek és normák inkább alárendelt szerepet játszottak. A két hatalmi tömb között az 1970-es évek végétől bekövetkező lassú enyhülés következtében azonban Afrika fokozatosan veszített stratégiai jelentőségéből. Csak a 21. század elején végbemenő bízató változások javítottak ezen. Napjainkban Németország igyekszik mind nemzeti, mind pedig multilaterális szinten (EU/G8) ismét partneri kapcsolatokat építeni Afrika országaival.

Bevezetés

„Afrika vörösre vált?” - tette fel a kérdést a tekintélyes Der Spiegel c. magazin 1976-ban az angolai polgárháborúba történő sikeres szovjet-kubai beavatkozást követően.¹ Az Afrika

országokban mind jobban terjedő kommunista gazdasági és politikai befolyástól való félelem az 1950-es évek közepétől kezdett mind nagyobb hatást gyakorolt az NSZK Afrika-politikájára, olyannyira, hogy az évtized végére már annak feltartóztatása vált Bonn legfőbb prioritásává.

Nem voltak alaptalan kommunista expanziótól való félelmek. A Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és nem utolsósorban a Német Demokratikus Köztársaság gazdasági befolyásának erősödése Afrikában jelentős politikai változásokhoz vezetett a fekete kontinens instabil államainak körében. Az 1960-as évek elejétől fokozatos eltolódás ment végbe a centralizált egypártrendszer irányába. Az „afrikai szocializmus” jelszavának mind gyakoribb emlegetése a gyarmati felszabadítási mozgalmak körében csak tovább fokozta az NSZK „kommunista veszélytől” való félelmét.²

Míg az 1950-es és 1960-as években az ilyen jellegű félelmeket elsősorban az NDK Afrikán belüli befolyása megerősödésének lehetősége váltotta ki, addig az 1970-es évek elejétől kezdve a Szovjetunió egyre aktívabb katonai jelenléte Afrika déli (Angola) és keleti (Szomália és Etiópia) részén. A nyugat, és azon belül is az NSZK mind nagyobb aggodalommal figyelte, hogy az NDK a Szovjetunió hathatós támogatásával mind jobban kiterjeszti befolyási övezetét a kontinensen. Ezt megakadályozandó, az NSZK az 1950-es évek közepétől külpolitikájában mind inkább alkalmazta az utókorban csak Hallstein-doktrína néven híressé vált koncepciót, mi szerint Bonn minden olyan országgal megszakított mindennemű politikai, diplomáciai és gazdasági kapcsolatot, amely elismerte az NDK-t. Ennek legfőbb célja a Kelet-Berlin minél nagyobb mértékű nemzetközi izolálása volt.

Nem meglepő tehát, hogy az NSZK Afrika-politikáját az 1950-es évek közepétől egészen a rendszerváltásig markáns anti-kommunista politikai irányvonal jellemezte. Bonn Afrika-politikájára a tárgyalt időszakban mindvégig erősen rányomta a bélyegét, hogy sokkal inkább tisztában volt a hidegháború és a kelet-nyugati szembenállás jellegével az európai kontinensen, mint Afrikában, ahol etnikai és szociális konfliktusok is nehezítették az amúgy is instabil politikai viszonyokat.³

E tanulmány bepillantást kíván adni egy olyan, a hazai szakirodalom által meglehetősen elhanyagolt kontinens történetének abba a szegmensébe, amely a hidegháború évtizedeiben a nagyhatalmak helyettesítő háborúinak egyik, mára már szinte elfeledett színtere

* Molnár András a Budapesti Corvinus Egyetem negyedéves nemzetközi tanulmányok szakos hallgatója. Érdeklődési köre elsősorban az Európai Unió energia és biztonságpolitikájára terjed ki, azon belül is az EU-Oroszország kapcsolatokra.

¹ „Wird Afrika Rot? - Afrika 1976: Menetekel für die Weltpolitik?” *Der Spiegel*, 1976. március 15. <http://wissen.spiegel.de/wissen/archiv/inhalt/inhalt.html?q=SP&j=1976&a=12> (Letöltve: 2010-04-10).

² M. Rüdiger Booz: Hallsteinzeit. Deutsche Außenpolitik 1955 - 1972. Bouvier, 1995, 138-142. o.

³ Ulf Engel: Die Afrikapolitik der Bundesrepublik Deutschland 1949-1999: Rollen und Identitäten, Münster, 2000.

volt. Az NSZK és az NDK versengésének bemutatása Afrikában a politikai elismerésért és a gazdasági előnyökért hozzá kíván járulni a téma hazai szakirodalmi feldolgozásához.

Út a Hallstein-doktrínához

Miután a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB)⁴ átvette az irányítást Németország megszállt nyugati övezete felett (1949. szeptember 21.), lehetővé tette az 1949 májusában megalakult Német Szövetségi Köztársaságnak (NSZK), hogy fokozatosan reintegrálódjon a nemzetközi életbe. Ennek első jeleként 1951 decemberében a német parlament költségvetési bizottsága zöld utat adott 107 külképviselet megnyitására, amelyek közül 32 azonnal meg is kezdte működését.⁵ Az afrikai kontinensen elsőként 1951 februárjában Dél-Afrika közigazgatási központjában, Pretóriában⁶ kezdte meg működését az NSZK külképviselete, amelyet a következő évben a kairói és a fokvárosi konzulátus megnyitása, majd azok nagykövetségi szintre való emelése követett. Az NSZK nemzetközi mozgásterének további növelése érdekében 1955. május 5-én egyoldalúan proklamálta politikai függetlenségét és szuverenitását, ami később a külpolitikai mozgástér további jelentős mértékű növekedését eredményezte.⁷ Az ezt követő gyors ütemű külképviselet-nyitást⁸ elsősorban a nemzetközi gazdasági érdekek felismerése motiválta. Különösen érvényes volt ez Afrika olyan országaira, amelyek nem álltak európai gyarmati uralom alatt, mint Etiópia és Libéria, vagy jelentős természeti erőforrásokkal rendelkeztek, mint Nigéria.

Afrika nagy részének belátható időn belüli dekolonizációja, valamint a Római Szerződés megkötése (1957) és az Európai Gazdasági Közösség létrehozása következtében –

⁴ A második világháborút követően a győztes hatalmak által a fegyverszünet betartására és a legyőzött országokban a kormányok működésének ellenőrzésére megalakított testület.

⁵ Viszonyításképpen érdemes megemlíteni, hogy a Német Birodalom 1932-ben 163 külképviselettel rendelkezett. Az NSZK által tervezett 107 képviselet közül 21 nagykövetség, 19 követség, 34 konzulátus, 33 pedig érdekképviselet volt.

⁶ Az NSZK gazdasági okok mellett elsősorban etnikai tényezők miatt tulajdonított különös jelentőséget a Dél-afrikai Unióval fenntartott kapcsolatoknak. Ennek oka, hogy 1652 és 1810 között jelentős részben német nyelvterületről vándoroltak ki telepések az országba, akik leszármazottai még mindig szoros kötődtek a német nemzethez és kultúrához és igényelték az anyaországgal fenntartott szoros kapcsolatot.

⁷ Ennek előzménye, hogy az 1954. október 19-23. között Párizsban tartott háromhatalmi külügyminiszteri konferencia elfogadta a „Protocol on the Termination of the Occupation Regime in the FRG” c. dokumentumot, mely lehetővé tette azt a lépést. Az okmány szövegét lásd:

http://www.ena.lu/protokoll_beendigung_besatzungsregimes_brd_paris_23_oktober_1954-030302300.htm (Letöltve: 2010-04-10).

⁸ Az 1950-es években a következő országokban nyílt meg NSZK konzulátus: 1953: Namíbia/ Windhoek, Libéria/Monrovia, Dél-afrikai Unió/Johannesburg, 1954: Nigéria/Lagos, Kongó/Leopoldville, Angola/Luanda, Etiópia/Addisz-Abeba, 1955: Szudán/Kartúm, Szenegál/Dakar.

amelynek az NSZK alapító tagja volt – a kontinens francia és belga gyarmatait mind szorosabb gazdasági szálak kezdték fűzni a Német Szövetségi Köztársasághoz is.⁹

Mindez arra ösztönözte Bonnt, hogy átértékelje az Afrika államaival fenntartott kapcsolatainak jelenét és jövőbeli perspektíváit. Ekképpen Hilger von Scherpenberg külügyi államtitkár vezetésével 1959. október 12-19. között az etiópiai Addisz Abebában került sor az Afrikába akkreditált nyugat-német diplomáciai képviselővezetők első tanácskozására. Ennek középpontjában nem Afrika egyre égetőbb problémái álltak – az egyre súlyosbodó dél-afrikai faji kérdés, a kontinens-szerte éledező nacionalizmus vagy a humanitárius válsághelyzetek –, hanem sokkal inkább az NSZK lehetséges politikai szerepvállalása a kontinensen. A konferencián résztvevő diplomaták egybehangzó véleménye szerint a Német Szövetségi Köztársaság a kontinens független államaival minden megkötés nélkül alakíthatja kapcsolatait, a gyarmati országok esetében azonban óvatosan és megfontoltan kell eljárnia, hogy elkerülje a konfliktusok kialakulását az olyan, nagy gyarmattartó országokkal, mint Franciaország vagy Nagy-Britannia.¹⁰ A külpolitikai mozgástér ilyen okból történő önkéntes korlátozása felettébb nagy kihívást volt az NSZK számára. Ezekben az években zajlott ugyanis az algériai függetlenségi háború¹¹ a francia gyarmati utalom ellen, s az NSZK kénytelen volt „semleges” álláspontra helyezkedni, mivel a szabadságharcosok támogatása Párizs rosszallását, míg a francia gyarmati fennhatóság támogatása Afrika többi országának bizalomvesztését eredményezte volna.

Eközben azonban egy másik, az NSZK számára jelentős folyamat is megindult Afrikában: a kontinensen kezdetét vette a kommunista expanzió, ami azonban kevésbé a kommunista eszme terjesztésére, mind inkább a kontinensnek a keleti bloktól való gazdasági-politikai függő helyzetének növelésére irányult.¹² A Szovjetunió elsősorban Csehszlovákia és a Német Demokratikus Köztársaság Afrika-politikai lépéseit a háttérből irányítva igyekezett növelni befolyását, hogy ez által is elkerülje a kontinens belső konfliktusaiba való közvetlen beavatkozást és szerepvállalást.¹³

Eközben az NDK is saját pozícióinak megerősítésére törekedett, kihasználva az afrikai országok gazdasági kapcsolatfejlesztés iránti igényét. Kelet-Berlin jelenlétének megszilárdítása

⁹ 1957-ben az alábbi országok voltak francia, illetve belga gyarmatok: Marokkó, Algéria, Tunézia, Mauritánia, Niger, Mali, Csád, Szenegál, Burkina Faso, Guinea, Elefántcsontpart, Benin, Közép-afrikai Köztársaság, Gabon, Kongó, Madagaszkár.

¹⁰ Hilger von Scherpenbergnek a tanácskozásról készült összefoglalója alapján: PA/AA, BSts, Bd. 96: 424-438, 1959. október 18.

¹¹ Az 1954. november 10-én a francia gyarmati utalom ellen kirobbant felkelés 1962. március 18-án az eviani szerződéssel ért véget.

¹² Helmut Bley: *Afrika und Bonn- Versäumnisse und Zwänge deutscher Afrika-Politik*. Rowohlt, 1978.

¹³ Bettina Hausemann - Anette Neumann: *Die Afrikapolitik der DDR 1949-1989*. Hamburg, 1994.

érdekében számos kereskedelmi képviselőt létesített a kontinensen, amelyek segítségével fokozatosan hozzájárított politikai befolyásának kiépítéséhez is. Ekképpen Bonn lépéskényszerbe került, amely meggondolatlanságba csapott át. Az NSZK azon célja ugyanis, hogy a lehető leghamarabb az egész kontinenst behálózó diplomáciai jelenlétet építsen ki – meggátolva ezáltal az NDK további térnyerését –, végül több, politikailag erősen kifogásolható nézeteket valló országgal való kapcsolatfelvételhez vezetett.

Ezzel párhuzamosan Bonn világhossá tette minden afrikai állam számára, hogy azzal az országgal, amely elismeri az NDK-t, azonnal megszakít mindennemű kapcsolatot. Ez a gyakorlatban a nyugat-német kereskedelmi kapcsolatok és fejlesztéspolitikai támogatások azonnali befagyasztását jelentette volna, ami súlyos gazdasági nehézségekhez vezetett volna Afrika számos országában. Ez volt az NSZK Afrika-politikájának irányvonalát több mint húsz évig meghatározó Hallstein-doktrína, amelynek legfőbb célja az NDK nemzetközi és Afrikán belüli politikai és gazdasági elszigetelése volt.

Afrika a nyugat-német külgazdasági- és fejlesztéspolitikában

Az NSZK az afrikai országokkal fenntartott bilaterális kapcsolatainak alakítása során a lehető legnagyobb mértékben el kívánta kerülni az európai gyarmattartó országokkal való konfrontációt. Éppen ezért Bonn az aktív politikai szerepvállalás helyett inkább a kereskedelmi kapcsolatok elmélyítésére és a kontinens országainak nyújtott fejlesztési támogatásokra igyekezett Afrika politikájának hangsúlyát helyezni. Kezdetben úgy tűnt, hogy Afrika nem csak nyersanyag szállítóként lesz jelentős partner, hanem egyúttal a feltörekvő nyugatnémet ipar termékeinek fontos felvevőpiacává is válik.

Az Afrikába irányuló ipari export 1,33 milliárd márkás, a teljes nyugat-német kivitel közel 6%-át kitevő volumen mellett 1954-ben érte el maximumát. Az import esetében a csúcspontot már 1950-ben elérték 1,03 milliárd márkás, azaz az összes behozatal 9,1%-át kitevő volumen mellett.¹⁴ Ezután Afrika relatív jelentősége mint árufelvevő piac és nyersanyagforrás fokozatosan csökkent: az 1960-as évek második felében a nyugat-német exportnak már csupán 4%-a irányult a kontinensre. A behozatal – bár lassabb ütemben – de szintén csökkent, ami elsősorban az Algériából, Líbiából és Nigériából származó kőolaj import enyhe növekedésének volt betudható. Az 1960-as években a kőolajszállító országok mellett a nyers kakaó, a fa és a

¹⁴ Engel: *i. m.* 76. o.

gyapot iránti kereslet növekedése miatt Dél-Afrika, Zambia, Libéria és Elefántcsontpart tett szert nagyobb jelentőségre az NSZK külkereskedelmében.¹⁵ A gazdasági kapcsolatok elmélyítése érdekében Bonn számos bilaterális kereskedelmi egyezményt kötött Afrika államaival, amelyeknek legfőbb célja a befektetési tevékenység kölcsönös támogatása és védelme, valamint az NSZK számára fontos nyersanyagpiacok biztosítása volt.¹⁶ Emellett az 1960-as évek elejétől megfigyelhető, hogy Német Szövetségi Köztársaság számára fokozatosan mind fontosabbá kezdett válni a fejlesztéspolitikai támogatások rendszere is.¹⁷ Ennek legfőbb oka, hogy Bonn ennek segítségével kívánta – a Hallstein-doktrína mellett – meggátolni a kommunista ideológia további terjedését a kontinensen, s egyúttal biztosítani, hogy Afrika államai az NSZK-t ismerjék el, mint a német nép szuverén képviselőjét Kelet-Berlinnel szemben.

Az Afrikával fenntartott fejlesztéspolitikai együttműködés az Erhard Eppler (SPD) által irányított Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium (BMZ) irányítása alatt vette kezdetét az 1960-as évek közepétől.¹⁸ Javarészt az ő közreműködésének köszönhetően vállalta a Német Szövetségi Köztársaság kormánya, hogy az ország GDP-jének 0,7%-át fejlesztési programok finanszírozására fordítja, amelyekben az afrikai kontinens kiemelt helyen szerepel. Szintén az ő érdeme, hogy az NSZK fokozatosan felhagyott azon gyakorlatával, hogy azok az országok részesülnek nagyobb fejlesztési támogatásban, amelyek vállalták, hogy a kapott támogatás bizonyos hányadából nyugat-német ipari termékeket vásárolnak.¹⁹ A mind több területre kiterjedő afrikai szerepvállalás idővel túlnőtt a BMZ keretein, s elengedhetlenné tette az együttműködés további intézményeinek kiépítését. Ennek eredményeként felállításra került a *Bundesstelle für Entwicklungshilfe* (BfE) majd annak utódszervezete a *Deutsche Förderungsgesellschaft für Entwicklungsländer*. E két szervezet fokozatosan átvette az NSZK Afrikával kapcsolatos kereskedelmi és segélyezési programjának koordinálását, míg a politikai kapcsolatok tervezése és koordinálása továbbra is megmaradt a Külügyminisztérium

¹⁵ Paul Gach – Robert Mercier: *L'Allemagne et l'Afrique; analyse d'une penetration economique contemporaine*, Párizs, 1960.

¹⁶ A Bonn által 1991-ig megkötött 60 bilaterális kereskedelmi szerződésből 29 afrikai országgal történt. Az Afrikába irányuló befektetések koordinálása, valamint egyes vállalatok létrehozásának ösztönzése érdekében 1962-ben megalapították a kölni székhelyű „Deutsche Investitions- und Entwicklungsgesellschaft GmbH-t”. Engel: i.m. 104. o.

¹⁷ Az NSZK Külügyminisztériuma számára e politika fenntartása az 1960-es évek kezdetétől min nagyobb kihívást jelentett. Ennek oka, hogy a Szövetségi Pénzügyminisztérium mindinkább a fejlesztéspolitikai kiadások lefaragását szorgalmazta. A csökkenő pénzeszközök az évtized közepére szinte ellehetetlenítették a program további fenntartását. *Verhältnis von Außen- und Entwicklungspolitik*, PA/AA, 1964. december 16.

¹⁸ Eppler 1968 és 1974-között állta a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium élén. <http://www.erhard-eppler.de>

¹⁹ *Entwicklungspolitische Konzeption der Bundesrepublik Deutschland, und die internationale Strategie für die zweite Entwicklungsdekade*. Bundesministerium für Wirtschaftliche Zusammenarbeit, Bonn, 971

hatáskörében.²⁰ A fejlesztési szerepvállalásnak és a gazdasági segítségnyújtásnak köszönhetően az NSZK-nak az 1970-es évek közepére sikerült stabil partneri kapcsolatokat kialakítani Afrika számos országával, és lépésről-lépésre tágítani külpolitikai mozgásterét a kontinensen.

A Hallstein-doktrína határai

Az NSZK Afrika-politikájában az 1960-as évek közepétől kezdve lassú paradigmaváltás vette kezdetét, ami elsősorban a Hallstein-doktrína mind bel- mind pedig külpolitikai fenntarthatóságának nehézségeire vezethető vissza. Jóllehet, segítségével hosszú időn át meg lehetett akadályozni az NDK széles körű nemzetközi elismerését – Afrikában kivételt képez Zanzibár, amely 1964-ben kapcsolatot létesített vele –, azonban a Közel-Kelet országaival fenntartott kapcsolatok egyre feszültebbé válása rávilágított ennek, az alapján reaktív politikai irányvonalnak a további tarthatatlanságára. Az NSZK 1965. május 12-én elismerte Izrael államot, aminek következtében másnap hat afrikai arab állam szakította meg diplomáciai kapcsolatait Bonnal.²¹ Ez óriási lehetőség volt az NDK számára, hiszen megnyílt előtte az út saját befolyásának növelésére Afrikában.

További bonyodalmakat okozott, hogy még ugyanebben az évben az NDK államtanácsának elnöke, Walter Ulbricht hivatalos látogatást tett az Egyesült Arab Köztársaságban (EAK)²², ahol a gazdasági és politikai kapcsolatok élénkítésének lehetőségeiről folytatott tárgyalásokat. Ez a Hallstein-doktrína értelmében Bonn számára elég ok lett volna arra, hogy megszakítsa kapcsolatait az EAK-val. Erre a lépésre azonban mégsem került sor, mivel az csupán az NDK további térnyerését eredményezte volna. Ez volt az első jele annak, hogy megingott a Hallstein-doktrína mindaddig szilárdnak hitt koncepciója.

Négy évvel később a Kurt-Georg Kiesinger által vezetett nagykoalíció (CDU/CSU és SPD) mandátumának vége felé gyorsult fel a Hallstein-doktrínával való végleges szakítás folyamata, amelynek háttérében a doktrína további tarthatatlanságának felismerése állt: Kambodzsa és Irán után ugyanis 1969. május 27-én a szub-szaharai afrikai államok közül elsőként Szudán is diplomáciai kapcsolatot létesített az NDK-val. Az NSZK vezetése

²⁰ Engel: i.m. 113. o.

²¹ Azon országok közül, amelyekkel az NSZK diplomáciai kapcsolatban állt az arab világban egyedül Líbia, Marokkó és Tunézia nem szakította meg vele a kapcsolatokat.

²² 1958 és 1961 között Egyiptom és Szíria uniót alkotott, Egyesült Arab Köztársaság néven.

„barátságtalan lépésként” értékelte ezt a döntést, amely azonban semmiféle gazdasági vagy politikai következménnyel nem járt a kartúmi vezetés számára.²³

Ezek után Bonn fokozatosan felhagyott a Hallstein-doktrína gazdasági szankcióinak alkalmazásával anélkül azonban, hogy feladta volna az NDK széleskörű nemzetközi elismerésének megakadályozására irányuló törekvéseit. Szudán esetében Kelet-Berlin elismerése jelentősen megterhelte a bilaterális kapcsolatokat, Bonn azonban nem akarta a még megmaradt befolyását is elveszíteni, s ezért nem vezetett be büntető szankciókat. Bonn egyetlen, a szudáni kormány számára valódi következményekkel nem járó reakciója abban állt, hogy visszahívta nagykövetét, és halogatta utódjának kinevezését.

Az NSZK Afrika-politikája véglegesen új irányt vett, az 1969. októberi választások eredményeként, amikor az SPD-FPD koalíció élén álló Willy Brandtot választották kancellárrá. Brandt 1970 januárjában az NDK államelnökének Willi Stophnak küldött levelében a két ország közti párbeszéd felvételét kezdeményezte. A hosszas és gyakran kiélezett hangnemű tárgyalások eredményeként végül mindkét állam elismerte az Orera-Neisse vonalat, mint Lengyelország nyugati határát, ám ami még ennél is fontosabb, kölcsönösen elismerték egymást, mint szuverén entitást, és a nemzetközi kapcsolatok terén egyenlő jogokat biztosítottak egymásnak. Ekképpen gyengült Afrikában a két német állam politikai és gazdasági rivalizálása, sőt, kezdetét vette egyfajta alacsony szintű együttműködés is, elsősorban a fejlesztéspolitika terén.

A dél-afrikai békepolitika és a fejlesztéspolitika mindennapjai

Bonn Afrika-politikai koncepciójának újraértékelése az 1970-es évek közepén a belpolitikai fordulaton kívül elsősorban három külső tényezőnek volt köszönhető:

- A Német Szövetségi Köztársaság felvételének az ENSZ-be 1972 szeptemberén;²⁴
- A portugál gyarmati uralom összeomlásának a szegfűs forradalom következtében 1974-ben;
- A nyugat-keleti blokk közti konfliktus kiéleződésének az angolai függetlenségi háború kapcsán.²⁵

²³ Két nappal az NDK elismerését megelőzően az Ismail al-Azhari által vezetett nyugatbarát kormányt puccsal megdöntötték, s egy Moszkva barát kormány került hatalomra. Ez, valamint az Izrael elismerését követő heves szudáni tiltakozások miatt Bonn 1965. május 16-án bezárta, és csak 1971. december 23-án nyitotta meg újra a nagykövetséget.

²⁴ A parlament bár nem egységesen, de mégis többséggel támogatta a csatlakozási kérelem benyújtását, amelyre 1973. június 15-én került sor.

²⁵ Limgruber Valter: *Kalter Krieg um Afrika*. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1990.

Az ENSZ-be való felvétele után az NSZK sokkal összetettebb transznacionális struktúra részesévé vált, mint ahogy azt addig az EK-ban vagy a NATO-ban megtapasztalta. Mindeközben az 1970-es évek elején különösen Afrika déli részének geostratégiai jelentősége rövid időn belül átalakult: a portugál gyarmati uralom összeomlása Angolában az egymással rivalizáló felszabadító mozgalmak közti heves hatalmi harcokhoz vezetett, amelyekből végül a Szovjetunió és Kuba által támogatott Angolai Népi Felszabadítási Mozgalom (MPLA) került ki győztesen. Ezután elkerülhetlenné vált további felkelések kirobbanása. Afrika déli részének politikai stabilitása 1975-ben végül teljesen összeomlott, miután Mozambik szintén kikiáltotta függetlenségét, (1975.június.25-én) s Namíbiában is felkelés tört ki a dél-afrikai gyarmati uralom ellen. Közben jelentősen éleződött a dél-afrikai apartheid rezsimmel szembeni nemzetközi politikai retorika is, aminek következtében egyre több kritika érte Bonnt Pretoriával fenntartott szoros kapcsolatai miatt. A nemzetközi nyomás ellenére az NSZK-n belül hallgatólagos pártközi konszenzus alakult ki Dél-Afrika kapcsán. A politikusok döntő többsége Dél-Afrikát nyugati orientációjú, iparosodó országnak tekintette, amely egyben jelentős nyersanyagszállítója is az NSZK-nak.²⁶ Még ennél többet nyomott azonban a latban, hogy az országban jelentős német gyökerekkel és identitástudattal rendelkező kisebbség élt, amely miatt Bonn igyekezett fenntartani jó kapcsolatait Pretoriával, s emiatt egyszerűen nem vett tudomást az országban uralkodó faji megkülönböztetésről.

Az 1970-es évek közepétől a nemzetközi politika figyelme mind inkább az afrikai kontinens felé fordult, s nem csupán a dél-afrikai faji kérdés miatt. A Szovjetunió ugyan aláírta a Helsinki záróokmányt²⁷ (1975.augusztus 1-én), amelyben garantálta az európai status quo fenntartását, ezzel egy időben azonban a nyugat rovására erőszakos expanzióba kezdett Afrikában. Moszkva és a keleti blokk országai jelentős – elsősorban politikai és hadianyag – támogatást biztosítottak a kontinens legnagyobb felszabadítási mozgalmainak, mint az African National Congress (ANC) Dél-Afrikában, a South West Africa People's Organisation (SWAPO) Namíbiában, vagy a zimbabwei Zimbabwe African National Union (ZANU), amelyek ennek hatására mind inkább Moszkva barát politikát kezdtek folytatni.²⁸

²⁶ Neville Alexander: *Wahrheitspolitik in Deutschland und Südafrika. Drei Pfade zur Aufarbeitung der Vergangenheit.* Offizin, 2001.

²⁷ Az EBEE (Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlete) első, Helsinkiben megtartott konferenciáján 35 ország által aláírt okmány nem szerződés, hanem politikai kötelezettségvállalásokat tartalmazó egyezmény. A dokumentum három fő kérdéskörre (kosárra) oszlik: Az európai biztonsággal kapcsolatos kérdések együttműködés a gazdaság, a tudomány, a technika és a környezetvédelem területén és együttműködés humanitárius és egyéb területeken (emberi jogok néven vált ismertté ez a kosár).

²⁸ Rainer Tetzlaff: *Das nachkoloniale Afrika: Politik, Wirtschaft, Gesellschaft.* Vs Verlag, 2005.

Válságok és átalakulás Bonn Afrika-politikájában

Bonn számára az Afrika déli részén dúló konfliktusokban való szerepvállalás és a dél-afrikai apartheid rezsimmal szembeni magatartás idővel a kontinens országaival fenntartott kapcsolatok szakítópróbájává vált. Az NSZK afrikai szerepvállalása fokozatosan a nemzetközi politika kereszttüzebe került. A szövetségi kormányzatot mind gyakrabban vádolták meg azzal, hogy kollaborál a dél-afrikai apartheid rezsimmal és titokban fegyverszállítmányokkal támogatja Portugáliát gyarmati uralmának fenntartásában. 1975 szeptemberében az African National Congress nyilvánosságra hozott egy dokumentumot az NSZK és Dél-Afrika közti állítólagos nukleáris együttműködésről,²⁹ ami – figyelembe véve a Pretoriával szembeni nemzetközi fegyverembargót – heves nemzetközi bírálatokhoz vezetett Bonn Afrika-politikájával kapcsolatban. Eközben a Német Szövetségi Köztársaságnak szembe kellett néznie az NDK propagandatevékenysége által feltüzelt afrikai nacionalizmus megerősödésével is.

Bonn Afrikával kapcsolatos külpolitikai paradigmaváltása elkerülhetetlenné vált, s fokozatosan asszociatív irányába fordult. Legfőbb prioritásává az egész kontinensre kiterjedő „békepolitika” folytatása, valamint a kialakult konfliktusokban a közvetítő szerep vállalása vált, hogy ezáltal is gyengítse az NDK politikai befolyását. Bonn saját Afrika-politikáját kezdte mind inkább a nemzetközi irányvonalakhoz igazítani. Ennek megfelelően támogatta az EK külügyminiszterek 1976. február 23-án kiadott nyilatkozatának elveit, amelyek szerint:

- Minden afrikai államnak joga van a függetlenséghez és állami szuverenitáshoz,
- Ösztönözni és támogatni kell a kontinens országainak az Afrikai Unió keretében történő együttműködést,
- Elítélték a dél-afrikai apartheid rezsimm politikáját.³⁰

Az NSZK, hogy bizonyítsa jóindulatát a kontinens irányába, illetve képes legyen megfelelni a „békepolitika” elvárásainak, majdnem minden afrikai országgal diplomáciai kapcsolatot létesített.³¹

²⁹ A dokumentum szerint az essen STEAG vállalat titokban uránium dúsításához szükséges technológiai ismereteket adott át Dél-Afrikának megszegve ezzel a vele szemben érvényben lévő ENSZ fegyverzet embargót.

³⁰ Tetzlaff: i.m. 48. o.

³¹ Botswana/1975. szeptember 24., Mozambik/1976.július 13., Lesotho/1977. október. 10. (a már 1969 februárjában megnyitott követséget anyagi okokból 1971 júniusában ideiglenesen bezárták), Angola/1979. december. 6., Zimbabwe/1980. április 18.

A politikai fordulat Bonnban

Az afrikai kontinens gazdasági jelentőségének csökkenése, valamint a fejlesztéspolitikai szerepvállalás növekedése az 1980-as évek elejétől ismételten súlyponteltolódást eredményezett az NSZK Afrika-politikájában.

Jóllehet, továbbra is a Külügyminisztérium töltötte be a legfőbb politikai tervező testület szerepét, azonban a mind nagyobb nemzetközi – elsősorban Afrikába irányuló – humanitárius és gazdasági segélyprogramoknak köszönhetően a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium (BMZ) is mind fontosabb (kül)politikaformáló tényezővé vált. Nem csupán az afrikai szerepvállalás megváltozott jellege, hanem pártpolitikai csatározások is közrejátszottak ebben az eltolódásban. A Hans-Dietrich Genscher külügyminiszter (FDP) és Franz-Josef Strauß bajor miniszterelnök és CSU elnök közti, politikai nézeteltérés miatt kialakult viták során Genscher keményen bírálta Straußt annak a dél-afrikai és a togói autokrata rezsimek vezetőivel fenntartott személyes kapcsolatai miatt. E viták nem egyszer túlléptek a két politikus személyes nézeteltérésén, s jelentős pártközi konfliktusokká nőttek ki magukat. Miután az 1982 októberében megtartott parlamenti választásokat követő koalíciós tárgyalások eredményeként a CSU a hön áhított külügyi tárca helyett csupán a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztériumot kapta, hozzákezdett saját „árnyék külpolitikájának” kialakításához. Ez a minisztérium külkapcsolatainak jellegéből adódóan elsősorban Afrikára koncentrált, ahol mind nagyobb szerepet kezdett vállalni a kontinens országainak gazdasági és humanitárius segélyezésében.

Ezen belpolitikai csatározások egyetlen pozitív hozadékának az tekinthető, hogy a kialakult viták felkeltették a médiumok érdeklődését is, aminek következtében a közvélemény szintén nagyobb figyelmet kezdett szentelni az addig szinte elfeledett kontinens nehéz sorsának.

Bonn ambivalens Dél-Afrika-politikája

A 1980-as évek elejétől mind a nemzetközi, mind pedig a nyugat-német Afrika-politika figyelme a kontinens déli része, azon belül is elsősorban Dél-Afrika felé fordult. A bonni kormányzat számára egyre nagyobb nehézségeket okozott eddigi, az apartheid rezsimmel szembeni „jóindulatúan semleges” politikai irányvonalának fenntartása. Nemzetközi szinten

egyre inkább a dél-afrikai apartheid rezsimhez való viszonyulása alapján kezdték megítélni egész Afrika-politikáját. Tovább rontotta Bonn nemzetközi renoméját az is, hogy igyekezett az ENSZ Közgyűlés többségének akarata ellenére megakadályozni a Pretoriával szembeni, a faji megkülönböztetés miatti büntető intézkedések bevezetését. Eközben a Kohl-kormánynak odahaza szintén nagyobb belpolitikai hullámokkal kellett szembenéznie. Kezdetben csupán az SPD és a Zöldek által képviselt ellenzék, később azonban már a nyilvánosság is mind hangosabban követelt keményebb, gazdasági szankciókat sem nélkülöző apartheid-ellenes politika folytatását. A kormányzat azonban mereven elzárkózott a Pretoriával szembeni kényszerintézkedések bevezetésétől. A bonni vezetés határozottan kitartott azon nézete mellett, hogy a Dél-Afrikában végbemenő változásoknak a fokozatosság és a tárgyalásos megoldás alapjain kell nyugodniuk, s nem szabad azokat gazdasági szankciókkal siettetni vagy kikényszeríteni.³²

Szintén nagy vihart kavart a „kieli tengeralattjáró ügy” néven ismerté vált eset:³³ médiaértesülések szerint 1986 novemberében a Kieler Howaldtswerke-Deutsche Werft AG (HDW) megszegve az ENSZ Dél-Afrika elleni fegyverembargóját, tengeralattjárók gyártásához szükséges tervrajzokat és technológiai leírásokat adott át Pretoriának. Sok jel utalt arra, hogy többek között Genscher külügyminiszter és más, magas rangú kormányzati tisztségviselők is tudtak az ügyletről. Az ellenzék nyomására parlamenti vizsgálóbizottság került felállításra az ügy kivizsgálás érdekében. A később napvilágra kerülő, a szövetségi kormány érintettségét bizonyító dokumentumok, majd az azt követő heves parlamenti viták ellenére a vizsgálóbizottság mindennemű eredmény nélkül fejezte be munkáját.³⁴ Az NDK propagandagépezete természetesen igyekezett a lehető legjobban kihasználni a kínálkozó alkalmat, s azzal vádolta meg az NSZK-t, hogy az ENSZ határozatát semmibe véve egy olyan rezsimet támogat, amely nyíltan faji diszkriminációt alkalmaz.

Utazó diplomácia koncepció nélkül

Enyhítendő a hazai ellenzék és az afrikai országok ellenérzéseit valamint az NDK nemzetközi „lejárató” hadjáratát a Pretoriával fenntartott szoros kapcsolatok miatt, a bonni kormányzat erőteljes diplomáciai offenzívába kezdett, amelynek során Genscher külügyminiszter mellett Kohl kancellár és Strauß bajor miniszterelnök is ellátogatott Afrikába.

³² Andreas Jungbauer: Deutsche Afrika-Politik in den 90er Jahren. LIT Verlag, 1998.

³³ Engel: i. m. 133. o.

E látogatások elsődleges célja az volt, hogy tisztázzák az NSZK-t a Pretoriával való kollaboráció vádja alól, és a nemzetközi figyelmet inkább a fejlesztéspolitikai szerepvállalása irányába tereljék. Genscher külügyminiszter miután részt vett az Afrikába akkreditált NSZK diplomaták ötödik szenegáli konferencián (1987. október 28. – november 1.), ellátogatott Angolába is, s ezt még ugyanebben az évben Kohl kancellár kameruni, kenyai, és mozambiki körútja követte. Különösen az utóbbi bírt kiemelt jelentőséggel, mivel Bonn ezzel kívánta honorálni Joaquim Chissanos mozambiki elnöknek a kommunista bloktól való fokozatos távolodását és egyben nyugat felé orientálódását.³⁵ Kohl kancellár látogatása során ugyan méltatta Chissanos eddigi eredményeit, egyúttal hangot adott abbéli aggodalmának is, hogy addig nem alakulhat ki stabil partneri kapcsolat a nyugat és Mozambik között, amíg a Resistencia Nacional Mocambicana (RENAMO) által folytatott kormányellenes harcnak véget nem vet a központi hatalom.³⁶ A két fél közti megbékélést előmozdítandó Strauß szintén ellátogatott Mozambikba. Bár útjának hivatalos célja az volt, hogy ellenőrizze, Maputó hogyan használja fel az NSZK által nyújtott 70 millió márka értékű fejlesztési támogatást, a valóságban közvetíteni kívánt a kormányzat és a RENAMO között a békekötés érdekében.

Strauß körútjának következő állomása Dél-Afrika volt, ahol számos, az apartheid rezsime támogató kijelentést tett, s ezzel ismét rossz színben tüntette fel az NSZK Afrika-politikáját. Bonn renoméjának helyreállítása érdekében röviddel ez után Richard von Weizsäcker államfő is Afrikába utazott. Weizsäcker ellátogatott Maliba, Nigériába, Zimbabwebe, és Szomáliába, ahol nem egyszer hangoztatta: az NSZK tudatában van annak, hogy Afrika déli államainak stabilitását a gazdasági nehézségek mellett katonai puccsok is veszélyeztetik, s hogy az NSZK hajlandó vállalni a közvetítő szerepet a fegyveres csoportok és a központi kormányzatok között a megbékélés érdekében.³⁷

Az újraegyesült Németország Afrika politikája

A kelet-nyugati szembenállás, azaz a hidegháború lezárása és a német újraegyesítés után gyökeresen megváltozott a német külpolitika, ami nagymértékben kihatott az Afrika-politikára is. Az 1990-es évek elején úgy tűnt, hogy az út nyitva áll egy „globális struktúrapolitika előtt, amelynek keretében a gazdag észak felelősséget vállal a szegény dél

³⁴ Az Szociáldemokrata Párt (SPD) 1989. július 4-én fellebbezést nyújtott be a Legfelsőbb Bírósághoz, amelyben a vizsgálat folytatásának elrendelését kérte, a bíróság azonban elutasította a kérelmet.

³⁵A látogatás alatt megkötött kereskedelmi egyezmények segítségével kívánta Bonn biztosítani, hogy Mozambik politikai és gazdasági ellenálló képessége növekedjen a dél-afrikai destabilizációs törekvésekkel szemben.

³⁶ Bley: i.m. 87. o.

íránt, kész felszámolni a világgazdaság visszasságait és határozottabban segíteni az elmaradott afrikai országokat.”³⁸ Új perspektívák nyíltak meg az egyesített Németország előtt különösen az afrikai kontinens tekintetében: Afrika, amelyet az USA és a Szovjetunió évtizedekig helyettesítő háborúik megvívásának helyszínéül használt új lehetőséget nyújtott a német kül- és fejlesztéspolitika számára. Lehetőséget adott az újraegyesített országnak, hogy elfeledtesse és begyógyítsa a két Németország vetélkedése által a múltban okozott sebeket a kontinensen.

Ennek keretében 1991 őszén az akkori fejlesztéspolitikáért felelős miniszter, Carl Dieter Spranger nyilvánosságra hozott egy öt politikai kritériumból álló csomagot, amely az Afrikába irányuló segélyezés és fejlesztés alapjait képezte a jövőben. Ezek a következők voltak:

- Az emberi jogok tisztelete;
- A lakosság minél nagyobb mértékű bevonása a politikai folyamatokba;
- A jobbiztonság garantálása;
- A piaczgazdasági berendezkedés megszilárdulásának elősegítése;
- A kormányzat demokratikus jellege és partnersége a fejlesztések kivitelezése terén.³⁹

A cél Afrika azon országainak pénzügyi támogatása volt, amelyek készek voltak a demokratizálódás érdekében mélyre ható politikai és gazdasági változtatásokat végrehajtani, és tiszteletben tartják az emberi jogokat. Azon államokkal pedig, amelyek kormányzatai nem fogadták el a fenti irányelveket, Németország elkezdte fokozatosan lazítani a kapcsolatait. A támogatások folyósítása az 1990-es években erősen szelektív és rendszertelen volt, s a kontrollintézmények szintén hiányoztak a pénzek elosztása során. Olyan országok, amelyekben konfliktusok, krízisek vagy polgárháborúk dúltak, mint például Libéria, Sierra Leone, Szomália, Szudán, vagy Zaire, továbbra sem számíthattak Németország segítségére gazdasági problémáik megoldásában.

Az újraegyesített Németország is igyekezett Afrika politikájában kerülni a konfliktusokat európai partnereivel, különös tekintettel Franciaországra. Ez alól kivételt csak Németország Togóval és Ruandával szembeni politikája képezett.

1991 decemberében, miután a demokratikus átalakulást félbeszakította a togói hadsereg beavatkozása, Németország befagyasztotta a fejlesztéspolitikai együttműködést az

³⁷ Jungbauer: i. m. 54. o.

³⁸ Stefan Mair: *Afrikas Entwicklungshemmnisse und die Rolle deutscher Afrikapolitik*, előadásvázlat a Society for International Development (SID) berlini konferenciájához, 2002. október 31.

³⁹ Tetzlaff: i. m. 65. o.

országgal, amelyet csak a francia kormány kifejezett kérése miatt indított újra. Egy évvel később, miután a togói biztonsági erők békés tüntetők ellen számos halálos áldozattal járó akció keretében léptek fel, a német kormány végérvényesen beszüntette a bilaterális együttműködést az országgal. Franciaország azonban az egyre nagyobb számú, az emberi jogok ellen elkövetett atrocitások hatására sem határolódott el az Eyadéma rezsimtől, és 1994-ben újult erővel folytatta mind gazdasági, mind pedig katonai segítségnyújtási programját.

A két ország eltérő irányelveket követett Ruanda kapcsán is. Amíg Párizs mérsékelten támogatta a tuszi többség által dominált kigalii kormányt, addig Németország az ellenzéki Faustin Twagiramungu tábora mellett állt morális és kompenzációs okokból. Ennek oka, hogy Bonn az előző évtizedekben pénzügyileg támogatta a Juvénal Habyarimana által vezetett és a későbbi népiertásért felelőssé tett rezsimet.

Ettől a két esettől eltekintve azonban a német kormány igyekezett konfrontációktól mentes politikai irányvonalat követni Afrika-politikájában legnagyobb európai szövetségeseivel és szomszédjával. Németország inkább arra koncentrált, hogy minél jobb kapcsolatokat építsen ki a Dél-afrikai Köztársasággal, a kontinens egyetlen országával, amellyel az apartheid ideje alatt is szoros gazdasági kapcsolatokat tartott fent. Az 1994 évi demokratikus átalakulás után élénk diplomáciai párbeszéd kezdődött meg a két ország között. 1994 májusában Klaus Kinkel külügyminiszter részt vett Nelson Mandela elnöki beiktatásán, és 1995-ben Kohl kancellár is ellátogatott az országba. Viszonzásképpen Mandela 1996-ban Németországba utazott. Az 1990-es évek közepén Berlin abban reménykedett, hogy a Dél-afrikai Köztársaság vállalni fogja a vezető szerepet a Southern African Development Community-ben (SADC). Ez a szub-szaharai integrációs szervezet tűnt ugyanis akkoriban az egyetlen reménysugárnak mindazok számára, akik bíztak abban, hogy keretei között lehetségessé válik az afrikai kontinens déli részében a békés politikai párbeszéd.

A német Afrika-politika másik hivatalos súlypontja az 1990-es években a nagy tavak vidéke volt. A burundi, valamint ruandai konfliktusok – mindét ország német gyarmat volt 1918-ig – arra ösztönözték a német kormányt, hogy nagyobb szerepet vállaljon az afrikai kontinensen történő konfliktus megelőzés és -kezelés terén.

A német parlamentben hosszú idő után 1997 januárjában ismét az ország Afrika-politikája vált az ellenzéki és a kormánypártok közti összecsapás színterévé. Az ellenzék legfőbb követelése az volt, hogy a kormány folytasson mind bilaterális mind pedig multilaterális szinten koherensebb Afrika-politikát és civil konfliktuskezelést. Az ellenzék javasolta, hogy Ázsiához és Latin-Amerikához hasonlóan a szövetségi kormány Afrika kapcsán

is dolgozza ki és alkalmazza a regionális együttműködés koncepcióját. A kormány azonban elvetette a javaslatot, amit azzal indokolt, hogy Afrika túlságosan heterogén térség ahhoz, hogy itt is hatékonyan lehessen alkalmazni ezt az elvet.

Összességében elmondható, hogy a német-afrikai kapcsolatok 1990-es években minden jóakarató törekvés és igyekezet ellenére – eltekintve a Dél-afrikai Köztársaságtól – marginális szerepet játszottak Németország külpolitikájában és gazdasági kapcsolataiban. A német Afrika-politika az újraegyesítés után is fragmentált maradt. Hiányzott egy koherens Afrika-politikai koncepció a kormány, a külügyminisztérium és a gazdaság szereplőinek részéről.

Összefoglalás

Franciaországhoz és Nagy-Britanniához képest az afrikai kontinens Németország számára a hidegháború időszakában nem bírt kiemelt jelentőséggel. Az ország nem rendelkezett sem „*pré carré*-val” sem pedig *Commonwelth*-tel, ami kiemelt helyet biztosított volna Afrika számára a nyugatnémet külpolitikában. Bonn Afrika-politikájára a kezdetektől fogva rányomta bélyegét a „barát-ellenség” felfogás. Csak azok az országok élvezhették a nagyvonalú kereskedelmi és segélyezési politika előnyeit, amelyek elfogadták az 1955-ben deklarált Hallstein-doktrínát. Mindez érvényes volt az 1950-es és a 1960-as évekre, és tompított formában bár, de az utána következő évtizedekre is. Az NSZK és Afrika közti kapcsolatokban az értékek és normák inkább alárendelt szerepet játszottak. Így a bonni kormány az ENSZ heves kritikája ellenére támogatta a dél-afrikai apartheid rezsimet, valamint Portugália gyarmati uralmának fenntartását Mozambikban és Angolában. Afrikában az 1980-as években végbement társadalmi és gazdasági változásokra az NSZK is az érdektelenség és a segíteni, beavatkozni nem tudás, nem akarás kettősségével „reagált”. Egyfelől ugyanis a két hatalmi tömb közötti enyhülés miatt Afrika veszített stratégiai jelentőségéből, másfelől pedig akkoriban még nem voltak tisztában azzal, hogy milyen hatással van a demokrácia deficitje az államiság belső struktúrájára Afrika országaiban.

A kelet-nyugati konfliktus végeztével megváltozott Németország Afrika politikája is. A Spranger kritériumok meghirdetésével (1991) az egyesült Németország csatlakozott ahhoz a nemzetközi trendhez, amely szerint a fejlesztési segélyek folyósítását politikai kritériumokhoz kell kötni. Ezzel egy időben fokozatosan csökkent az ország diplomáciai jelenléte a

kontinensen, mégpedig olyan mértékben, hogy az 1990-es évek Afrika politikája inkább nevezhető „barátságos elhanyagolásnak”, mintsem aktív szerepvállalásnak.

Csak a 21. század elején végbemenő biztató változások – az Afrikai Unió (AU) megalakulása, valamint a NEPAD program (Neue Partnerschaft für die Entwicklung Afrikas) elfogadása - ösztönözték a német kormányzatot arra, hogy mind nemzeti, mind pedig multilaterális szinten (EU/G8) ismét partneri kapcsolatokat építsen Afrika országaival.